

Prof. Julius Šmulktys

Apie Prof. Liudo Truskos atliktą tyrimą

**HOLOKAUSTO PRIELAIDOS. ANTISEMITIZMO STIPRĖJIMAS
SOVIETINĖS OKUPACIJOS METAIS (1940 – 1941)**

Profesoriaus Liudo Truskos studija “Holokausto Prielaidos” yra svarbus toliau griauinant mitą apie tariamą žydų masinį dalyvavimą okupacinėse Sovietų struktūrose 1940-1941 metais. Jo išsami ir faktais paremta analizė įtikinamai parodo, jog toks žydų dalyvavimas ne daug kuo skyrėsi nuo lietuvių ir tik rusai, Lietuvoj gyvenantys ir iš Sovietų Sąjungos atvykę, čia sudarė išimtį; tai yra, okupacinėje valdžioje jų procentas buvo didesnis negu kitų tautybių.

Tačiau aš matau tam tikras problemas studijos dalyje, kurioje yra aptariama lietuvių reakcija į okupaciją. Aš patieksiu keletą pavyzdžių, kurie, mano manymu, parodo, jog čia Profesorius Truska retkarčiais užmiršta mokslininkams privalomą objektyvią, faktais paremtą, išsamią analizę, o įsivelia į, ką aš pavadinau, bereikalingą polemiką.

Dviejose vietose, 17 ir 28 puslapiuose, Profesorius teigia, jog į LAFo “vadovybę įėjo visų politinių Lietuvos jėgų atstovai.” Bet taip pat pamini, jog LAFe “vyravo radikalai: voldemarininkai, jaunieji tautininkai ir jaunieji katalikai.” Pirmiausia, neaišku ką reiškia žodžiai “politinės jėgos” ir “atstovavo.” Pavyzdžiui, ar šia prasme socialdemokratai buvo politinė jėga ir ar jie LAFe buvo atstovaujami partijos parinktų atstovų?

Aš manau, kad kalbėdamas apie organizaciją, kuri buvo vienas iš antisemitizmo šaltinių, Profesorius Truska turėtų būti daugiau preciziškas ir nepakabinti šių terminų ore, nes kitaip gali susidaryti įspūdis, jog jei LAFe buvo atstovaujamos visos Lietuvos politinės jėgos, tai mūsų šalyje ne antisemito ir su žiburiu būtų sunku surasti.

Profesorius Truska mini intelektualus, rašytojus, dailininkus ir menininkus, kurie šlovino okupantus. Jų tikrai nemažai buvo, nors aš nesutikčiau su Profesoriaus teiginiu, jog tarp anksčiau minėtų grupių “nedaug tesurasime” tų, “kurie nepašlovino Stalino ir jo Raudonosios armijos, arba bent neatidavė duoklės ‘nauju keliu pasukusiai Lietuvai’”. Ką reiškia nedaug tesurasime. Penki, dešimt procentų neatidavusių duoklės? Čia vėl Profesoriumi trūksta preciziškumo. Jis mini septyniolika pavardžių. Aišku, buvo ir daugiau. Bet ar devyniasdešimt arba aštuoniasdešimt procentų šlovino? Manau, kad ne.

Profesoriaus Truskos komentarai apie Liudą Dovydėną taip pat nesiderina su moksliniam darbui įprastomis normomis. Gal būt kazačioką šokęs Dovydėnas ir pasakė, “kad dėl visko kalti žydai,” tačiau Profesorius nenurodo iš kur jis tą sužinojo. Išnašoje yra pažymėtas “Lietuvos Liaudies Seimas V, 1985”, bet aš abejoju, kad to Seimo stenogramose būtų toks pareiškimas apie žydus.

Profesorius Truska teigia, jog viena iš politinio lietuvių oportunisto, atsispindinčio Dovydėno ir kitų atvejuose, priežasčių “buvo manymas, jog nuolankumas apsaugos tautą nuo represijų.” “Tačiau tai buvo iliuzija, nes potencialių priešų sunaikinimasbuvo užprogramuota bolševikinėje ideologijoje.” Rašant iš šešiasdešimt metų perspektyvos tikrai tikėjimas, kad nuolankumu Lietuva išvengs represijų ir išlaikys kokia nors autonomiją neatrodo realus. Tačiau 1940 metais daug kas, ir ne tik Lietuvoje, stalininės valstybės esmės nežinojo. Dėl cenzūros Lietuvoje ir Sovietų Sąjungoje labai mažai buvo žinoma apie tikrą padėtį šioje valstybėje. Bet Lietuva nebuvo vienintelė, kuriai trūko informacijos. Vakaruose į senųjų bolševikų teisimą partijos, kariuomenės ir NKVD valymų metu ne vienas žiūrėjo kaip į suprantamą ir pateisinamą išdavikų nubaudimą. Tokia nuomonė buvo ypač paplitus tarp intelektualų. Taigi, ar būtų teisinga lietuvius kaltinti iliuzijomis dėl nesipriešinimo Sovietų Sąjungai? Be to galėtume prisiminti, kad po karo, kai jau nebuvo iliuzijų apie Sovietų Sąjungą, netrūko tokių, kurie simbolinį kazačioką šoko, o po Atgimimo pasidarė tikraisiais patriotais.

Julius Šmulškštys